

Niels Chr. Sidenius:

## Industrirådet, energien og energipolitikken

### 1. Indledning

I den løbende debat om dansk energipolitik har Industrirådet (i det følgende IR) markeret sig kraftigt. Dette er sket både gennem udgivelse af pjecer om energi og i form af løbende kommentarer til energipolitikken. Endelig er det sket gennem deltagelse i en række udvalg og råd.<sup>1</sup> Alligevel foreligger der kun få forsøg på mere indgående analyser af IR's energipolitik.

Hovedformålet med denne artikel er at behandle de væsentligste elementer i IR's energipolitiske profil i perioden efter 1973. Vægten lægges på en drøftelse af synspunkter, sammenhænge, argumenter og interesser i IR's energipolitik. Derimod er IR's aktivitet i forbindelse med lovforslag, i udvalg og råd og som arrangør af energirelevante konferencer stort set ikke behandlet.

Fremstillingen falder i fire hovedafsnit, der hver afsluttes af en kort sammenfatning. Det første hovedafsnit behandler IR's vurdering af forskellige energikilder, og det andet belyser Rådets holdning til energipolitikken. Disse to afsnit behandler således, hvad der kunne kaldes IR's 'snævre' energipolitiske profil. Det tredje hovedafsnit går videre og ser på afgørende overordnede synspunkter i IR's energipolitik. Og endelig skitserer det sidste hovedafsnit problemer i sammenhæng mellem IR's energipolitik og industriens interesser. I en konklusion trækkes nogle hovedlinier i artiklen op.

---

1) Jfr. Niels Refslund, Energipolitik i Danmark, Århus: Specialeopgave ved Institut for Statskundskab, 1978, pp. 119-20 og 125-26.

## 2. Industrirådets vurdering af energikilderne

Dette afsnit behandler IR's vurdering af de i Danmark relevante og diskuterede energikilder, nemlig olie, kul, naturgas, atomkraft og vedvarende energikilder. Der fokuseres på IR's teknisk betonedede argumentation,<sup>2</sup> idet der lægges vægt på Rådets vurdering af økonomi, miljø, sikkerhed, forsyningssikkerhed og energimængde til rådighed.<sup>3</sup>

### 2.1. Olie

I en rapport udarbejdet af en række energieksperter i EF's medlemslande<sup>4</sup> lægges speciel vægt på forsyningssikkerheden. Det siges, at den tekniske forsyningssikkerhed er af sekundær betydning, fordi både oliereserver og -ressourcer<sup>5</sup> stadig er meget store. Derfor lægges vægten på den økonomisk-politiske risiko for forsyningssikkerheden, specielt hvad angår olieeftersøgning og -produktion. Dette gøres for det første, fordi olieforekomster kan anvendes som et udenrigspolitisk middel; for det andet, fordi uroen i de internationale valutaforhold og inflationen medfører ikke-tekniske reaktioner i producentlandene. Og for det tredje, fordi der kan opstå problemer omkring anvendelsen af producentlandenes store finansielle ressourcer.<sup>6</sup>

Rapporten tillægger ikke olieprisstigningerne større vægt, fordi den blev udarbejdet før det egentlige pris-boom i 1973-74. Denne problemstilling tages derimod mere konkret op i oktober 1974. Her

---

2) Der gennemføres således en analytisk sondring mellem mere "tekniske" holdninger og argumenter og de mere direkte politiske og politisk-orienterede holdninger og argumenter. I praksis er der en meget snæver sammenhæng mellem de to sider i argumentationen, ligesom de tekniske argumenter har en klar politisk betydning. -Denne sondring og dele af specielt artiklens 2. afsnit er i øvrigt inspireret af Johan Smed, Årsager og motiver bag Industrirådets energipolitiske mål, Århus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, (seminaropgave), 1979.

3) Dette må anses for de væsentligste kriterier ved vurdering af en energikilde.

4) Industrirådet, Industrien og olien. Energipolitik i EF, København, 1974. En repræsentant for IR var med til at udarbejde rapporten.

5) Ressourcer betegner den del af råstoffet, der er opdaget, men endnu ikke økonomisk indvindelig, samt den del, der forventes opdaget.

6) Industrirådet, Industrien og olien ..., op.cit., pp. 25f.

siges det i en ny rapport blandt andet, at oliepriserne sikkert vil fortsætte med at stige i takt med inflationen.<sup>7</sup> Anskues olieproblemet i 1974-75 ud fra en kombineret pris- og forsyningssynsvinkel, kan det forekomme overraskende, at de multinationale olieselskaber ikke inddrages i forklaringen på olieprisstigningerne 1973-74. IR er endda direkte modstander af, at der oprettes et fælles EF-kontor for indkøb af olieprodukter, fordi det (i den nuværende situation) vil være mest hensigtsmæssigt at bruge olieselskabernes apparat.<sup>8</sup> Dette er paradoksalt, fordi IR også fremhæver nødvendigheden af større gennemsigtighed i oliemarkedet af hensyn til investeringsplanerne.<sup>9</sup> Men måske ligger en del af forklaringen på denne holdning i, at Oliebranchens Fællesrepræsentation er medlem af IR.

I 1976 udtrykker IR en større optimisme omkring olieforsyningerne end i 1974-75. Olien forstås som en dominerende del af energiforsyningen også på mellemlangt sigt, idet forsyningssikkerheden er forbedret gennem internationale fordelingsaftaler og øget lageropbygning. Ligeledes fremhæves betydningen af olieforsyningen fra ikke-OPEC-lande<sup>10</sup> - et synspunkt, der noget misvisende kombineres med at tillægge "araberne" ansvaret for hele olieprisstigningen i 1973-74.<sup>11</sup> De miljømæssige problemer - for eksempel den øgede fare for olieforurening - behandles mig bekendt ikke nærmere.

## 2.2. Kul

I slutningen af 1973 anses kul for at være en dyr energikilde, hvorfor dens fremtidige bidrag til energiforsyningen vil falde både absolut og relativt. Dette forventes dog kun at ske, hvis de eksisterende økonomiske og politiske forhold opretholdes - og under alle omstændigheder kan der forudses en indsnævring af prisforskellen mellem kul og olie/naturgas.<sup>12</sup> Denne forudsigelse er som be-

---

7) Industrirådet, Industrien og energien. En energipolitisk skillevej, København, oktober 1975, p. 14. (Førsteudgaven udkom i oktober 1974).

8) Ibid., p. 12.

9) Ibid., p. 13.

10) Industrirådet, Energipolitisk notat, København, juli 1976, p. 8.

11) Industrirådet, Erhvervslivet og råenergiavgiften, København, september 1976, p. 3; Dansk Industri, 1977/1, p. 4.

12) Industrirådet, Industrien og olien ..., op.cit., pp. 41-42.

kendt blevet opfyldt, og derfor nævnes muligheden af kulforsyninger da også i 1974-75,<sup>13</sup> ligesom kulprisen i 1976 forventes at ligge tæt på olieprisen.<sup>14</sup>

Selv om IR lægger vægt på den langsigtede forsyningssikkerhed ved kul,<sup>15</sup> fremhæves to problemer: det valutamæssige og det miljømæssige.<sup>16</sup> Det første er vel noget tvivlsomt, fordi både industriens substitution af fuel-olie med kul og (kulfyrede) kraft-varmeverkers substitution af gasolie med overskudsvarme vil formindske valutaforbruget. Derimod er det rigtigt, at den forøgede kulfyring medfører miljøproblemer, som videnskaben dog ikke er enig om konsekvenserne af (jfr. debatten om den mulige drivhuseffekt). Det skal også nævnes, at det i dag rent teknisk er muligt at rense kulrøgen næsten fuldstændigt.<sup>17</sup> Afslutningsvis kan det konstateres, at denne del af IR's argumentation også formidler det indtryk, at det virkelige anliggende er at argumentere for a-kraft.

### 2.3. Naturgas

Generelt behandler IR ikke naturgassen som energikilde særlig udførligt. Mest detaljeret er en tilstræbt saglig rapport fra en arbejdsgruppe under den danske nationalkomite af World Energy Conference,<sup>18</sup> som det følgende stort set bygger på.

Rapporten hævder, at udsigten til større naturgasfund på det danske sokkelområde er ringe. Det er muligt - men påstanden er unægtelig noget elastisk. Og under alle omstændigheder burde DUC's

---

13) Industrirådet, Industrien og energien ..., op.cit., p. 12.

14) Industrirådet, Energipolitisk notat, op.cit., p. 9.

15) Industrirådet, Industrien og olien ..., op.cit., p. 42; Industrirådet, Notat vedr. naturgasforsyning i Danmark, København, marts 1978, p. 2. Dette modificeres dog i 1979, jfr. Berlingske Tidende, 5. april 1979.

16) Industrirådet, Energipolitisk notat, op.cit., p. 9; Dansk Industri, 1977/11, pp. 11-12; Dansk Industri, 1978/4, pp. 3-4.

17) Et af foregangsfirmaerne på området er Niro Atomizer. En effektiv røgrensning vil formentlig fordyre kWh-prisen ca. 5 pct. I øvrigt omtales resultater på dette område i elværksregi i Dansk Industri, 1979/11, p.9.

18) Danish National Committee, World Energy Conference, Dansk naturgas, København, december 1978. Jeg benytter rapporten som udtryk for IR's synspunkter, fordi formanden for IR's energipolitiske udvalg, Reidar Klausen, har signeret forordet på vegne af WEC's præsidium, og fordi kontorchefen for IR's sektion for teknologi og energi har bidraget til rapporten. Det samme har i øvrigt professorerne Elbek og P.L. Ølgaard og Knud Petersen, direktør for OFR.

hidtidige lidet omfattende boreaktivitet og faktiske fordobling af skønnet over disponible gasmængder - efter Handelsministeriets inddragelse af et amerikansk konsulentfirma - have manet til en vis forsigtighed.<sup>19</sup>

Gennemgangen af naturgassens økonomi er meget omfattende og munder ud i, at gasprisen vil være lidt højere end olieprisen. Dog erkendes det, at beregningerne hviler på nogle usikre forudsætninger - blandt andet om købspris og -betingelser; men arbejdsgruppens synspunkt er tydeligt.<sup>20</sup> I betragtning af, at det naturgasprojekt, der blev fremlagt i 1979, opererer med en gaspris, der svarer til prisen på det brændsel, gassen erstatter,<sup>21</sup> kan arbejdsgruppen nok siges at have været lidt for tidligt ude.

Hvad angår forsyningssikkerheden, gør IR opmærksom på, at naturgassen er en endelig ressource på linie med olie.<sup>22</sup> Men på kort og mellemlangt sigt kan naturgassen dog betyde en øget sikkerhed i forbindelse med en eventuel ny oliekrise. Derimod udviser naturgassen (ud fra den projekterede anvendelse i Danmark) en ringere teknisk forsyningssikkerhed end olien, der ikke er ledningsbundet. Ligeledes fremhæves problemer omkring sabotage og ressourcetsvigt, hvilket fører til den konklusion, at det er usikkert, om anvendelsen af naturgas vil forøge forsyningssikkerheden.<sup>23</sup>

Det skal i den forbindelse bemærkes, at argumentationen mindre rettes mod naturgassen end mod dens projekterede anvendelse i Danmark. Men argumentationen er udpræget teknisk, også fordi alternative anvendelsesmuligheder for naturgassen ikke berøres. I øvrigt forekommer farerne for tekniske forsyningssvigt noget overdrevne, selv om problemet selvfølgelig eksisterer.

Omkring naturgassens miljøbelastning bliver argumentationen tydeligere skæv. Ganske vist kan risikoen for for eksplosions- og

---

19) Ibid., pp. 14 og 19. Mængden af naturgas blev i 1975 anslået til 25-45 mia. m<sup>3</sup> og i 1978 til 53-75 mia. m<sup>3</sup>.

20) Ibid., pp. 27 og 31.

21) DONG A/S, Indstilling om indførelse af naturgas i Danmark, København, 1979, pp. 9-10.

22) Industrirådet, Notat vedr. naturgasforsyning i Danmark, op.cit., p. 2.

23) Danish National Committee, World Energy Conference, op.cit., pp. 31-35.

forgiftningsulykker ikke afvises, men inddragelsen af flydende naturgas<sup>24</sup> i denne sammenhæng peger klart i retning af overdri-velse af de miljømæssige risici, da der aldrig har foreligget planer for anvendelse af flydende naturgas i Danmark. Og derfor kan konklusionen lade dette opveje naturgassens erkendte miljøvenlighed med hensyn til luftforurening:

Af det forudgående fremgår, at naturgas på visse områder er væsentlig mere miljøvenlig end kul og olie ..., mens den på andre områder er mere risikofyldt. Man kan heraf ikke slutte andet, end at alle energikilder, som anvendes i stor skala, uundgåeligt vil udsætte befolkningen for visse risici.<sup>25</sup>

Det er således tydeligt, at den tilstræbte saglighed især i rap- portens slutning krakelerer. Det fremgår da også, at de drøftede alternativer til de eksisterende naturgasplaner reelt peger frem mod anvendelsen af a-kraft.<sup>26</sup>

#### 2.4. Atomkraft

Uran anvendt i atomkraftværker er formentlig den energikilde, det er vanskeligst at vurdere. På sin vis præger dette også IR's hold- ning til a-kraften, idet der kun fremføres få rimeligt omfattende argumentationer omkring de forskellige problemer ved a-kraften.<sup>27</sup> Dette forhindrer dog ikke IR i gennem hele den behandlede periode at fremføre en markant positiv holdning til a-kraft.

I 1975 sammenlignes prisen på el fra et atomkraftværk med pri- sen på el fra et oliefyret kraftværk, og det konkluderes, at a-kraft er konkurrencedygtig indtil et prisfald på olie på 50 pct.<sup>28</sup> I 1976 redegøres for de stærkt stigende uranpriser i de sidste år;<sup>29</sup> men der er for IR ikke tvivl om, at a-kraften vil være konkurrence-

---

24) Se i øvrigt anmeldelsen af Lee N. Davis, Frozen Fire, i dette nr. af POLITICA.

25) Danish National Committee, World Energy Conference, op.cit., pp. 35-38. (Tilliden til denne vurdering styrkes i øvrigt ikke af en uspecificeret hen- visning til en canadisk rapport over energiformers risici. Der er formentlig tale om den rapport, der er blevet kraftigt imødegået i USA og Canada, lige- som en repræsentant for Miljøstyrelsen har afvist den, jfr. Information, 21. og 22. februar 1979).

26) Ibid., pp. 38-40.

27) For en nærmere analyse af dette spørgsmål, se Johan Smed, op.cit., pp. 12-18. Manglen kompenseres dog noget ved, at der stilles plads til rådighed for folk fra elværkerne og Risø, se for eksempel Dansk Industri, 1975/3, 1975/4, 1978/9 og 1978/12.

28) Industrirådet, Industrien og energien ..., op.cit., p. 15.

29) Dansk Industri, 1976/10, p. 17.

dygtig - også i forhold til kulfyrede kraftværker.<sup>30</sup> Det er således karakteristisk, at IR ikke beskæftiger sig med diskussionen og uenigheden om blandt andet atomkraftværkers belastningsfaktor (udnyttelsesgrad), udviklingen i anlægsudgifterne kombineret med de erkendte brændselsprisstigninger, og omkostningerne ved langtidsdeponering af det højradioaktive affald.<sup>31</sup>

Ét sted fremlægger IR en anden opfattelse af prisspørgsmålet, idet det i et internt papir hedder:

Atomkraft er da også et nærliggende alternativ, der skaber spredning på flere energiråstoffer, selvom man næppe skal forvente nogen direkte økonomisk fordel for forbrugerne ved indførelsen af A-kraft.<sup>32</sup>

Det kan ikke umiddelbart afgøres, om dette udsagn er udtryk for en dobbeltholdning i IR. Men det synes, som om Rådet i sin offentlige aktivitet søger at sælge a-kraften ved at fremhæve dens prisfordel.

Forsyningssikkerheden ved atomkraft kan påvirkes flere steder på kæden fra uranforekomster og -brydning til oparbejdning af brændslet og reaktordriften.<sup>33</sup> I 1978 ses uran som en begrænset ressource, så længe det anvendes i de eksisterende letvandsreaktorer. Dvs., at a-kraft umiddelbart kun er anvendelig på mellemlangt sigt. Imidlertid bruges denne konstatering blot som grundlag for at påpege nødvendigheden af 2. og 3. generations atomkraftværker.<sup>34</sup> Problemerne omkring urantilgang og berigelse anses for løselige,<sup>35</sup> og i denne forbindelse håber IR, at de grønlandske uranforekomster kan inddrages.<sup>36</sup> -Det kan således konstateres, at IR hverken vurderer oparbejdningsproblemet eller uforudsete "driftshændelser" og deres betydning for atomkraftens forsyningssikkerhed.<sup>37</sup>

30) Dansk Industri, 1978/1, p. 38 og 1978/4, p. 3.

31) Se i øvrigt artiklen om Elsams deponeringsundersøgelser.

32) Industrirådet, Energipolitisk notat, op.cit., p. 10.

33) Jfr. Evert Vedung, Elektricitetskriget, Uppsala: Uppsala Universitet, Statsvetenskapliga Institutionen, 1978, p. 24 (arbejdsrapport).

34) Dansk Industri, 1978/4, p. 3; Industrirådet, Notat vedr. naturgasforsyning i Danmark, op.cit., p. 2.

35) Industrirådet, Industrien og olien ..., op.cit., p. 51.

36) Dansk Industri, 1978/10, p. 27.

37) Det er således, som om uheldet på Tremileøen i foråret 1979 ikke eksisterer. Reidar Klausen har dog udtalt sig herom til Børsen 3.4. 1979 og Berlingske Tidende 5.4. 1979, men mest i generelle energipolitiske vendinger.

På samme måde er behandlingen af miljø- og sikkerhedsproblemerne ved atomkraft noget mangelfuld. Affaldsproblemet omtales som uløst i 1974,<sup>38</sup> mens formanden for Danske Elværkers Forening, Sv. Albrechtsen, to måneder senere omtaler det som i realiteten løst gennem eksistensen af salthorste i Danmark.<sup>39</sup> Den samme holdning citeres den teknisk-videnskabelige leder af Risø for i 1976,<sup>40</sup> og problemet omtales først igen i 1978, hvor Sverige hævdes at have fundet en løsning.<sup>41</sup> Dette følges op med en udtalelse af formanden for IR's energiudvalg, Reidar Klausen, om at:

Alle de påstande og tvivlsspørgsmål, som er blevet rejst over for A-kraften i den forbindelse, er blevet tilbagevist på en meget saglig basis. Vi har således i dag faktisk dækning for at sige, at miljøproblemerne omkring A-kraft er løst, dvs. der foreligger helt konkrete systemer og muligheder for at løse de vanskeligheder, man hidtil har kunnet drømme om.<sup>42</sup>

Dette dækker stort set IR's generelle holdning. Således behandles for eksempel kølevandsproblemet og mulighederne for radioaktivt udslip ikke, selv om det selvfølgelig erkendes, at den radioaktive stråling er skadelig.<sup>43</sup>

## 2.5. Vedvarende energi

IR afviser ikke de vedvarende energikilder (vindkraft, solenergi og geotermisk energi), men maner til realisme i vurderingen af anvendelsesomfanget, ligesom det lange tidsperspektiv fremhæves.<sup>44</sup>

Solenergi vurderes til at være en potentiel energikilde, som dog af især økonomiske og tekniske årsager (oplagringsproblemet) først vil være givende i det 21. århundrede.<sup>45</sup> Dette er formentlig den mest positive holdning til solenergi, som IR fremlægger. Ganske

---

38) Industrirådet, Industrien og olien ..., op.cit., pp. 49-50.

39) Dansk Industri, 1974/4, pp. 26-27.

40) Dansk Industri, 1976/7-8, p. 0.

41) Dansk Industri, 1978/3, p. 31.

42) Dansk Industri, 1978/4, p. 3.

43) Dansk Industri, 1977/11, p. 12.

44) Industrirådet, Energi politisk notat, op.cit., p. 11.

45) Industrirådet, Industrien og olien ..., op.cit., pp. 54ff.



vist rummer et interview med Ove Nathan i 1976<sup>46</sup> nogle positive synspunkter på især solenergi til opvarmning; men præsentationen af artiklen er koncentreret om a-kraft, og spørgsmålet behandles ikke senere.

I det ringe omfang geotermisk energi og vindkraft overhovedet behandles af IR, er omtalen i bedste fald ufuldstændig. I 1974 påpeges tre relevante problemer ved vindkraft og geotermisk energi, nemlig produktionens uregelmæssighed, oplagringsproblemet og mængdens utilstrækkelighed.<sup>47</sup> Senere behandles de to energikilder stort set ikke, og slet ikke seriøst. Et eksempel herpå er en udtalelse af Reidar Klausen i 1978:

Energiplanen forudsætter, at man også arbejder med vedvarende energikilder, men ikke på nogen betydelig måde. Årsagen hertil vil man forstå, hvis man tænker på den store vindmølle i Tvind. Den har en kapacitet på 2 Megawatt, mens et kernekraftværk for eksempel har en kapacitet på 1.000 Megawatt, og af disse har vi brug for nogle stykker. Hvis vi forudsætter, at vinden altid blæste kraftigt, hvilket i sig selv er hypotetisk, skulle der 500 Tvindmøller til at erstatte et kernekraftværk. Til de miljøbevidste kan man kun sige: Sikken et syn!<sup>48</sup>

Denne vurdering af effektforholdene er næppe rigtig,<sup>49</sup> men udtalelsen afspejler ganske godt skævheden i Rådets holdning til de vedvarende energikilder. På den ene side fremhæves og overdrives de virkelige problemer med disse energikilder.<sup>50</sup> På den anden side undgår Rådet at orientere om og vurdere den udvikling, der har fundet sted på dette område inden for de sidste 5-10 år. Og derfor formidles det indtryk, at disse energikilder stort set er uden betydning. -IR er dog interesseret i, at industrien får så stor en del som muligt af forsknings- og udviklingsarbejdet omkring disse energikilder.<sup>51</sup> IR's holdning virker måske ikke specielt befordrende herfor.

Sammenfattende kan følgende siges om IR's syn på de i Danmark relevante energikilder. Holdningen til olien og anvendelsen heraf

---

46) Dansk Industri, 1976/7-8, pp. 23-24.

47) Industrirådet, Industrien og olien ..., op.cit., pp. 53 og 58.

48) Dansk Industri, 1978/4, p.3

49) Jfr. Sussanne Blegaa m.fl., Skitse til alternativ energiplan for Danmark, København: OOA/OVE, 1976, pp. 54-55.

50) Industrirådet, Industrien og olien ..., op.cit., pp. 52-53.

51) Industrirådet, Enerkipolitisk notat, op.cit., p. 11.

er klart positiv, idet prisstigningerne udgør det største problem ved olieforsyningen. IR's syn på kul og anvendelsen heraf er svagt positiv, idet der dog ikke argumenteres direkte for industriens anvendelse heraf. I vurderingen af naturgas påpeges nogle fordele og ulemper; på trods af en erklæret neutral vurdering bliver den endelige holdning nærmest negativ. Behandlingen af atomkraft og vedvarende energi er ufuldstændig og skæv - men med forskelligt fortegn. Atomkraft prises, mens vedvarende energi forvises, i bedste fald til en marginal placering.

### 3. Industrirådets holdning til energipolitikken

Dette afsnit behandler IR's holdning til udvalgte elementer i dansk energipolitik, nemlig den energipolitiske redegørelse fra 1976 (energiplanen), naturgaskomponenten, atomkraftkomponenten og varmemeforsyningslovene fra foråret 1979. Andre dele kunne også være behandlet, for eksempel Nordsøolien, men de her udvalgte står centralt i såvel den statslige energipolitik og den offentlige debat som i IR's energipolitik.

#### 3.1. Energiplanen 1976

IR's offentlige stillingtagen til denne energiplan lod vente på sig, men var på den anden side utvetydig. Den energipolitiske redegørelse og dens bilag er endt i papirkurven.<sup>52</sup> Samtidig forelægges den bagved liggende kritik, der senere er gentaget i hovedtræk, ligesom den fremgår af et internt notat fra juli 1976.<sup>53</sup>

Hovedkritikken af energiplanen er, at den slet ikke udgør en plan, fordi virkeligheden er løbet fra dens forudsætninger. Derfor var det også at vente, at IR kritiserede 1979-redegørelsen for ikke grundigt at revidere planen fra 1976.<sup>54</sup>

IR's væsentligste forbehold over for 1976-redegørelsen vedrører besparelserne og tidsperspektivet. Besparelsesmålene karakteriseres som urealistiske, og det understreges, at besparelser kun kan nedbringe væksten i energiforbruget til et lavere niveau, men ikke hindre selve væksten. I den forbindelse henvises til en europæisk

---

52) Se forsiden af Dansk Industri, 1977/1.

53) Dansk Industri, 1977/1, pp. 3-4, og 1978/4, pp. 2ff.; Industrirådet, Energi-politisk notat, op.cit., pp. 8ff.

54) Industrirådet, Beretning 1978-79, København, 1979, p. 12.

undersøgelse, som viser, at de danske mål for en ændret sammenhæng mellem vækst i nationalproduktet og energiforbruget er langt mere radikale end et europæisk gennemsnit.<sup>55</sup>

IR mener i denne forbindelse, at sammenhængen mellem produktion og energiforbrug ikke er statisk, og at væksten i energiforbruget vil være mindre end væksten i produktionen.<sup>56</sup> Samtidig etableres dog en tæt sammenhæng mellem nationalprodukt og forbrug og levestandard, ligesom energiforbruget ses som en del af levestandarden.

Jeg er et langt stykke enig i den vurdering, at energiplanen er utilstrækkelig, hvad angår midlerne til at opnå energibesparelser, og at besparelsesmålene derfor er urealistiske. Ved en vurdering af IR's stilling til energibesparelserforanstaltningerne er det imidlertid vigtigt at fastholde, at Rådet ikke afviser de tekniske besparelsesmuligheder direkte, i det omfang det overhovedet behandler problemstillingen.<sup>57</sup> Mindst lige så afgørende for IR's holdning til energibesparelserforanstaltningerne og -målene forekommer derfor henvisningen til de store økonomiske ressourcer, som energibesparelserne kræver. Bag ved denne holdning kan eventuelt ligge en frygt for et dræn af kapital bort fra deciderede industrielle arbejdsområder, eller en frygt for øgede statslige krav til produktionsprocessers og produkters energiforbrug.

Det andet væsentlige kritikpunkt er som nævnt tidshorisonten i energiplanen (frem til 1995), som indebærer en fare for kortsigtede beslutninger. Dette problem er påpeget af mange tilhængere af øget udnyttelse af de vedvarende energikilder, men IR kæder naturligt nok sin kritik sammen med vurderingen af kernekraften som den bedste langsigtede løsning.<sup>58</sup> At dette indebærer formerings- og fusionsreaktorer i Danmark ses nærmest som en fordel.<sup>59</sup>

---

55) Dansk Industri, 1977/1, p. 4.

56) Dette er i øvrigt også fremhævet i EF-regi, jfr. Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, Fællesskabets energimålsætning for 1990 og samstemmigheden af medlemsstaternes politik, Bruxelles, august 1979 (KOM(79) 316 endelig udg.), p. 14, hvor der for perioden 1968-1990 opereres med et forhold på 0,68 mellem væksten i energiforbrug og i bruttonationalindkomst.

57) IR er mig bekendt ikke gået ind i en vurdering af Jørgen S. Nørgård, Husholdninger og energi (jfr. anmeldelsen heraf), hvori en væsentlig påstand er, at afgørende energibesparelser er mulige ud fra den foreliggende teknik. -I denne forbindelse er det værd at huske, at op mod halvdelen af Danmarks energiforbrug går til husholdningerne, således at en omfattende besparelsesindsats her kunne betyde en kanalisering af energi til industrien.

58) Dansk Industri, 1978/4, p. 2.

59) Industrirådet, Notat vedr. naturgasforsyning i Danmark, op.cit., p. 2.

### 3.2. Naturgaskomponenten

Naturgas er den eneste energikilde, hvis anvendelse i Danmark IR klart skifter holdning til. I 1974<sup>60</sup> omtales anvendelsen af naturgas ret neutralt; men senest i 1975 peges der éntydigt på en anvendelse heraf i Danmark.<sup>61</sup>

Fra dette tidspunkt til midten af 1976 indtræder imidlertid første fase i en omfattende ændring. I de interne kommentarer til energiplanen opstilles forskellige forbehold og betingelser. Éngangsinvesteringen er ret bekostelig. Valutamæssigt ville eksport af gassen formentlig være en fordel, og den kunne "næppe usansynligt" kombineres med ordninger om levering af tilsvarende mængder olie. Betingelserne er tilslutning til større naturgasmængder (dvs. tilkobling til et europæisk net); en industripolitisk hensigtserklæring om, at dansk industri skal sikres optimale leverancer til et eventuelt gasprojekt; samt muligheden for dansk udnyttelse af eventuel grønlandsk gas i fordråbet form.<sup>62</sup>

Mon IR skulle have glemt, at energiressourcerne er bortkoncessioneret til A.P. Møller, og at en 'dansk' eksport af naturgassen derfor ikke uden videre kan komme på tale? (Jeg har udelukket, at IR går ind for en tilbageføring af Nordsøressourcerne til staten). Det er heller ikke umiddelbart indlysende, hvordan gaseksporten skulle være en valutamæssig fordel. For at opfylde måltallene i energiplanen skal en tilsvarende energimængde i givet fald importeres.

Anden fase i ændringen af IR's holdning til naturgassens anvendelse i Danmark løber fra midten af 1976 til foråret 1978. Her kommer den afklarede holdning - naturgassen skal ikke anvendes i Danmark - frem på flere måder, men tydeligst i et notat fra marts 1978.<sup>63</sup> Der er ikke tvivl om, at IR's aktivitet på netop dette tidspunkt ikke er tilfældig. Den falder sammen med gasrapporten fra DUC, der skulle udgøre beslutningsgrundlaget for eventuel ind-

---

60) Industrirådet, Industrien og olien ..., op.cit., pp. 35ff.

61) Dansk Industri, 1974/10, p. 18; Industrirådet, Industrien og energien ..., op.cit., pp. 8 og 12. Sidstnævnte sted tænkes endog på den gas, der eventuelt kunne købes i Norge.

62) Industrirådet, Energipolitisk notat, op.cit., pp. 10-11.

63) Dansk Industri, 1978/3, pp. 30-31, 1978/4, pp. 2-3, 1978/6, p. 3; Berlingske Tidende, 9. og 11. februar 1978; Industrirådet, Notat vedr. naturgasforsyning i Danmark, op.cit., p. 1.

ledning af forhandlinger mellem DONG A/S og DUC om førstnævntes køb af naturgassen.

På dette tidspunkt samler argumenterne mod et naturgasprojekt i Danmark sig om investeringernes størrelse, den ringe rentabilitet, den ikke-gunstige beskæftigelsesmæssige virkning og fraværet af en afgørende forbedring af forsyningssikkerheden.<sup>64</sup> Ved at se nærmere på argumentationen fremkommer det indtryk, at IR frygter en ressource-allokering til et naturgasprojekt uden en samtidig beslutning om indførelse af atomkraft i Danmark,<sup>65</sup> der i givet fald fortsat vil svæve i det uvisse.

Fra midten af 1978 (maj til september), hvor det barberede naturgasprojekt fremlægges, og SV-regeringen dannes, og indtil fremsættelsen af forslag til anlægslov om naturgasforsyning i april 1979 fastholder IR denne holdning.<sup>66</sup> Men den markant formulerede modstand mod naturgasprojektet neddæmpes betragteligt, formentlig fordi IR indstiller sig på de politiske realiteter omkring naturgassen. Det er i hvert fald indtrykket af kommentarerne til nævnte lovforslag.<sup>67</sup>

Derfor er det i denne periode IR meget om at gøre, at dets positive indsats for at sikre dansk beskæftigelse ved naturgasprojektet ikke kan betvivles. Dette kommer blandt andet frem i forbindelse med en kritik i Politiken af industriens manglende forberedelse over for naturgasudfordringen.<sup>68</sup> Det samme er tilfældet i oktober 1979, hvor direktøren for DONG A/S, Gerhard Jensen, kritiserer IR for manglende interesse i naturgasprojektet. Hertil svarer IR blandt andet, at det står bag projektet, nu da det er en

---

64) Ibid., pp. 1ff.

65) Se især Dansk Industri, 1978/4, p. 3.

66) Dette fremgår blandt andet af Danish National Committee, World Energy Conference, op.cit., pp. 31 og 38ff.

67) Industrirådet, Skrivelse til handelsministeren 26/4 1979, København, 1979. Og det kan vel også siges, at både prisforudsætninger og afsætningsmuligheder i hvert fald nærmer sig dem, IR har opstillet (jfr. DONG A/S, op.cit., pp. 5 og 9).

68) Reidar Klausen, Industrirådet og naturgassen, Politiken, 15. februar 1979.

kendsgerning, og dette konkretiseres med henvisning til initiativet til oprettelse af et naturgassekretariat.<sup>69</sup>

Det er vanskeligt generelt at hævde, at IR har undladt at beskæftige sig med naturgasprojektet og industriens mulige leverancer hertil. Dette belyses meget godt af ovenfor omtalte afvisning af Politikens kritik (note 68) og af IR's fortsatte aktivitet.<sup>70</sup> Men det er værd at bemærke, at nævnte afvisning starter sin opremsning omkring marts-april 1978. På dette tidspunkt sluttede som nævnt den anden fase i ændringen af IR's holdning til naturgasprojektet, og en periode med mindre markant modstand (det samme som stigende passiv accept?) blev indledt. Når der alligevel kan tales om, at IR har mindsket industriens interesse i at forberede sig på leverancer til naturgasprojektet, er det med henvisning til perioden fra midten af 1976 til foråret 1978. Altså den periode, hvor IR offensivt talte imod anvendelse af naturgas i Danmark. Denne holdning har næppe virket befordrende på etableringen af den fem-årige forberedelsesperiode på leverancerne, som IR opstiller som forudsætning for projektet.<sup>71</sup>

Hvorfor har IR siden midten af 1976 afvist naturgasprojektet? Der kan ikke ses bort fra, at IR selv har fæstet lid til tankerne om at eksportere gassen, selv om der næppe nogen sinde har været et politisk flertal herfor.<sup>72</sup> Men selvfølgelig harmonerer denne eksport-tanke godt med medlemsorganisationen Oliebranchens Fællesrepræsentations ofte formulerede synspunkt.<sup>73</sup>

---

69) Jfr. Aarhus Stiftstidende, 22.10.1979; Information, 23.10.1979; Børsen, 23.10.1979. Dette naturgassekretariat har der i øvrigt været en del strid omkring, både hvad angår finansiering, placering og generelle sigte, jfr. Information, 27.7.1979; Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, Formandens mundtlige beretning på årsmødet i arbejderbevægelsens Erhvervsråd den 30. august 1979, København, 1979, p. 5. -Om den hårde kritik af Gerhard Jensen skyldes, at han ikke i denne sammenhæng var 'dækket' af direktør Mogens Rørvig, DUC, - hvilket delvis var tilfældet i juni (jfr. Børsen, 13.6.1979) - kan der kun gisnes om.

70) Senest i forbindelse med initiativet til undersøgelsen "Produkt- og procesudvikling i forbindelse med indførelse af naturgas i Danmark", der har resulteret i bogen fra Teknologirådet, Det danske naturgasnet - en vejledning for leverandører, 1979, København, 1979. Og ved afholdelse af konferencer i forbindelse med opgaver ved det syd- og sønderjyske naturgasfordelingsnet, jfr. Information, 14.1.1980.

71) Industrirådet, Energipolitisk notat, op.cit., p. 10.

72) Eksportmuligheden afvises afgørende af handelsminister Ivar Nørgaard i naturgas-forespørgselsdebatten i Folketinget 9.2.1978.

73) Se for eksempel uddraget af OFR's kommentar til energiplanen fra 1976 i Dansk Industri, 1978/3, pp. 30-31.

Mere sandsynligt er det nok, at modstanden mod gasprojektet skyldes et ønske om at presse prisen på leverancerne til industrien - ud fra devisen: lille interesse følges af billig pris. Udviklingen i den ændrede holdning til naturgasprojektet harmonerer delvis hermed, idet den hårde afvisning markeres lige før det reelle politiske beslutningstidspunkt.<sup>74</sup> Imod dette taler dog, at IR og industrien aldrig principielt har afvist at aftage naturgas. Ligeledes finder prisforhandlingerne først sted nu, hvor IR i praksis forholder sig mere positivt til naturgasprojektet. Men måske har IR's holdning været med til at sikre, at gassen skal afsættes til substitutionspriser.<sup>75</sup>

Hovedårsagen til IR's ændrede holdning til naturgasprojektet skal dog formentlig søges andetsteds. Omkring årsskiftet 1975-76 voksede modstanden mod indførelse af atomkraft. I første omgang kulminerede denne modstand i august 1976, hvor den socialdemokratiske regering reelt trak sit Forslag til lov om anvendelse af kernekraft som energikilde i Danmark tilbage. Og siden har det ikke været muligt at etablere et flertal herfor i Folketinget.

Skiftende regeringer og flere energipolitiske redegørelser har i denne periode fastholdt, at a-kraft og naturgas ikke erstattede hinanden. Men der er alligevel ikke tvivl om, at anvendelsen af naturgas og en - ifølge elværkerne nødvendig - væsentlig udbygning af konventionelt fyrede kraft(-varme)værker reelt kan fjerne atomkraften fra det energipolitiske landkort. Beslutningen om anvendelse af naturgas kan således blive en sovepude for vigtigere energipolitiske beslutninger.<sup>76</sup> Og derfor har IR haft en oplagt interesse i at gå imod naturgasprojektet.

### 3.3. Atomkraftkomponenten

Det fremgår af ovenstående, at IR stiller de allerstørste forhåbninger til a-kraftens anvendelse i Danmark. Og det kan uden over-

---

74) Jeg forudsætter her, at de senere forhandlinger mellem DUC og DONG A/S om pris, mængde osv. måtte ende med et resultat, der kunne tolkes som positivt af et flertal i Folketinget.

75) Jfr. Finansministeriet, De offentlige investeringer 1978-90. Bilag, København, 1977, p. 111; DONG A/S, op.cit., pp. 9-10.

76) Jfr. Reidar Klausen, "Hagerne ved naturgas", Berlingske Tidende, 9.2.1978.

drivelse siges, at der har været en næsten enestående fasthed i denne holdning.

Som vist i afsnit 2.4., tager IR ingen forbehold over for anvendelsen af atomkraft. Og selv de sidste års heftige debat om Barsebäck-værkets placering og uheldet på Tremileøen i marts 1979 synes ikke at ændre eller blot nuancere IR's synspunkter.<sup>77</sup>

IR's aktivitet for anvendelse af atomkraft har således siden midten af 1976 bestået i at presse på for en så hurtig beslutning som muligt. Dette blev i foråret 1979 anset for at være senest i efteråret 1980.<sup>78</sup> I disse bestræbelser har IR især - ud over henvisninger til atomkraftens kvaliteter som energikilde, jfr. afsnit 2.4. - fremført "... at indførelse af kernekraft i Danmark er forbundet med samfundets og industriens vækst i de næste 30-40 år".<sup>79</sup>

Denne opfattelse står ganske vist ikke stærkt i 1976, hvor kernekraften blot gøres til én blandt flere muligheder for at fremme den industrielle vækst i Danmark. Og hvor industriens leveringsmuligheder hertil endog er relativt svagere end til andre forsyningsalternativer.<sup>80</sup> Men i begyndelsen af 1978 bliver den industrielle vækst og skabelsen af mere varig beskæftigelse et argument for a-kraftens anvendelse.<sup>81</sup>

Kernen i denne argumentation er hensyntagen til industriens konkurrencevilkår<sup>82</sup> og ønsket om en øget elektrificering af produktionen:

Men i mange henseender er elektricitet den eneste teknologisk rigtige energiform, og en udbygning af elforsyningen er nødvendig, for at vi fremover kan være rustet til i stor skala at anvende atomenergi.<sup>83</sup>

Umiddelbart lyder det bagvendt, at øget elforsyning gøres til en betingelse for anvendelse af a-kraft og ikke omvendt. Men rationaliteten i denne argumentation er, at automatiseringen og den

---

77) Dansk Industri, 1975/10, p. 1 (Leder: "Barsebäck og danskerne"); Berlingske Tidende, 5.4.1979 (interview med Reidar Klausen).

78) Industrirådet, Skrivelse til handelsministeren 26.4.1979, op.cit., p. 1.

79) Berlingske Tidende, 5.4.1979.

80) Industrirådet, Energipolitisk notat, op.cit., pp. 2 og 10.

81) Industrirådet, Notat vedr. naturgasforsyning i Danmark, op.cit., p. 2; Berlingske Tidende, 11.2.1978.

82) Dansk Industri, 1977/9, p. 12.

83) Dansk Industri, 1974/1, p. 15.



teknologiske udfordring for industrien, der følger med opbygningen og anvendelsen af kernekraftværker, er en væsentlig forudsætning for dansk industris vækst og øgede beskæftigelse.<sup>84</sup>

Selvfølgelig vil nogle danske virksomheder profitere af atomkraftens indførelse i Danmark.<sup>85</sup> Dog er det tvivlsomt, om dansk industri i større omfang vil få tilført overvældende megen ny teknologi ved bygningen af atomkraftværker. Formanden for DEF, Sv. Albrechtsen, lægger i hvert fald op til denne konklusion.<sup>86</sup> Det er da også muligt at fremhæve andre og måske væsentligere områder for teknologiske landvindinger.<sup>87</sup>

IR's fremhævelse af den teknologiske udviklings betydning i forbindelse med anvendelse af atomkraft følges af en kraftig kritik af atomkraft-modstanderne. Dette udtrykkes i en næsten 'Morten Langesk' vurdering:

Nogle af disse dagdrømmere forestiller sig et lavenergiamfund, hvor man lever nøjsomt - men behageligt - af små biodynamiske nyttehavers afgrøder, fri for risiko og stress. Drømmen om lavenergiamfundet er vel i sig selv ikke mere skadelig end så mange andre former for bristende realitetssans.<sup>88</sup>

### 3.4. Varmeforsyningslovene

IR's stilling til varmforsyningslovene (Anlægslov om naturgasforsyning og Lov om varmforsyning) fremgår af en enslydende henvendelse til handelsministeren og Folketingets energipolitiske udvalg.<sup>89</sup>

Som nævnt accepterer IR her i praksis naturgasprojektet, og henvendelsen har i øvrigt form af en række principielle kommentarer

---

84) Industrirådet, Notat vedr. naturgasforsyning i Danmark, op.cit., p. 2; Dansk Industri, 1977/9, p. 12; Berlingske Tidende, 9.2. og 11.2.1978.

85) Jfr. Børsen, 3.4.1979.

86) Dansk Industri, 1974/4, pp. 27-28. IR påpeger da også selv, at et atomkraftværk på en række punkter ikke adskiller sig fra et konventionelt kraftværk, jfr. Dansk Industri, 1974/7-8, p. 24.

87) Se for eksempel OECD, Interfutures. Facing the Future: Mastering the Probable and Managing the Unpredictable, Paris, juni 1979, pp. 114ff., hvor måske især udviklingen af nye energiformer og bioindustrien er relevant i en dansk sammenhæng.

88) Dansk Industri, 1974/11, p. 2 (Leder: "Det danske lavenergiamfund").

89) Industrirådet, Skrivelse til handelsministeren 26/4 1979, op.cit., pp. 1ff.

til især Loven om varmforsyning. Først og fremmest er IR tilfreds med, at loven ikke placerer virksomhedernes procesenergiforbrug og produktion af overskudsvarme under de kollektive varmforsyningsanlæg, der kan underkastes offentlig styring.<sup>90</sup>

Denne holdning hænger tæt sammen med IR's generelle modstand mod statslig indblanding i produktionen. Konkret fremføres derfor også, at markedsføringen af naturgas<sup>91</sup> ikke må forvride virksomhedernes konkurrenceevne - hverken indenlands eller over for udlandet. Videre må prisen for naturgas ikke blive højere end for alternative energiformer (for industrien især fuel-olie og kul), og der må ikke lægges styrende afgifter eller restriktioner på konkurrerende energiråstoffer. Samtidig erklærer IR sig dog interesseret i, at der etableres incitamentet til anvendelse af naturgas i virksomhederne.<sup>92</sup>

Det er værd at bemærke, at IR på én og samme tid ønsker både konkurrenceforholdene bevaret, maksimalt en substitutionspris for naturgassen og ingen styrende afgifter. På grund af gasprisens specielle sammenkædning med olieprisen<sup>93</sup> vil prisen på naturgas stige mindre end olieprisen. Og derfor må IR's aktuelle holdning næsten med nødvendighed føre til et fremtidigt krav om energiprisstøtte til de virksomheder, der ikke aftager naturgas. Alternativerne vil ellers være forvridding af konkurrenceforholdene eller afgifter på industriens brug af naturgas.

Afsluttende om Loven om varmforsyning skal det nævnes, at IR prøver at blive repræsenteret med mindst to af de otte medlemmer i gas- og varmeprisudvalget, som skal repræsentere forbrugerinteresser og sagkundskab. Dette afvises dog af handelsministeren.<sup>94</sup>

IR's holdning til de vigtigste dele af energipolitikken kan sammenfattes således. Rådet mener, at den energipolitiske plan fra

---

90) Jfr. Lov om varmforsyning, par. 2, stk. 1.

91) Lokaldistributionen af naturgassen reguleres vis loven om varmforsyning.

92) Industrirådet, Skrivelse til handelsministeren 26/4 1979, op.cit., p. 2.

93) Jfr. resuméet af aftalerne mellem DUC og DONG A/S i Handelsministeriet, Handelsministeriets energipolitiske redegørelse marts 1979, København, 1979, pp. I-V.

94) Bilagshæfte til betænkning over lovforslag nr. L 205, 206, 207, København: Folketinget, 1979, Blad nr. 748, p. 196.

1976 nok indeholder positive elementer. Men grundlæggende er den præget af urealistiske besparelsesforestillinger og en begrænset tidshorisont, der virker hæmmende på industriens langsigtede vækstmuligheder.<sup>95</sup> Varmeforsyningslovene accepteres - om end uden ud-talt tilfredshed - fordi (groft sagt) markedsmekanismen fortsat skal fungere i forhold til industriens energiforsyning og -forbrug. De egentlige kernepunkter i IR's energipolitiske aktivitet har været naturgas og atomkraft. Holdningen til naturgassens anvendelse i Danmark er klart ændret i retning af en afvisning, hvilket delvis må ses i sammenhæng med udskydelsen af beslutningen om anvendelse af a-kraft. Ønsket herom har i hele perioden været det mest konstante og markante element i IR's energipolitiske profil.

#### 4. Overordnede synspunkter i Industrirådets energipolitik

I det foregående har det flere steder været antydnet, at IR's energipolitiske profil rummer en række overordnede synspunkter og holdninger. Disse - ofte mere ideologisk formulerede - opfattelsers betydning for forståelsen af IR's samlede energipolitik kan næppe overvurderes. Det drejer sig om nødvendigheden af tilstrækkelig og billig energi, beskæftigelses- og valutaproblemerne, statslig styring vs. regulering via markedsmekanismen, og endelig energiforbrug og samfundstype, nulvækst og velfærd.

##### 4.1. Tilstrækkelig og billig energi

IR's funktion som interesseorganisation for deciderede produktionsvirksomheder må ses som grunden til, at Rådet lægger overordentlig vægt på forsyningen med energi i tilstrækkelige mængder og til en billig pris. Dvs. til en internationalt set konkurrencedygtig pris.<sup>96</sup> Derfor indgår dette synspunkt som et væsentligt led i argumentationen for og imod forskellige energikilders anvendelse.

IR opstiller som princip, at blandt andet industriens forsyning med energi og aftaler om energiomsætning (salg af overskudsvarme) bør baseres på en kostægte prispolitik.<sup>97</sup> Derfor går IR beslutsomt

---

95) Berlingske Tidende, 5.4.1979.

96) Se for eksempel Industrirådet, Energi politisk notat, op.cit., p. 11.

97) Ibid., pp. 11f.

imod enhver form for (rå)energiafgift - i hvert fald, hvis den lægges på det producerende erhvervsliv.<sup>98</sup>

Nødvendigheden af en tilstrækkelig og billig energiforsyning til industrien skal ikke anfægtes. Men hvad er tilstrækkelig, og hvad er billig? For det første har den danske industri et i international sammenhæng lille energiforbrug, især fordi den kun i ringe udstrækning præges af særligt energitunge produktioner.<sup>99</sup> Energiforsyningernes rigelighed for industrien kunne således øges ved gennemførelse af nogle af besparelsesmulighederne i det store energiforbrug uden for industrien (især i husholdningerne). For det andet stiger energipriserne også i de lande, dansk industri konkurrerer med. Og selv om prisforhøjelsen på energi både relativt og absolut har været størst for dansk industri, tyder foreliggende tal ikke på, at dansk industris energipriser adskiller sig afgørende fra de udenlandske konkurrenters.<sup>100</sup> Endelig er energiøkonomkostningernes andel af produktionsomkostningerne relativt beskedne, om end den uden tvivl har været stigende fra niveauet omkring 2 pct. i begyndelsen af 70'erne.<sup>101</sup> Set i forhold til de eksisterende økonomiseringsmuligheder med energien,<sup>102</sup> forekommer en forøgelse af energiøkonomkostningernes andel på nogle få procentpoints da heller ikke overvældende.

#### 4.2. Beskæftigelses- og valutaproblemet

IR's krav om en rigelig og billig energiforsyning er snævert forbundet med opfattelsen af mulighederne for at løse de danske beskæftigelses- og valutaproblemer. Derfor lægger Rådet stor vægt på de leverancemuligheder til det store energimarked, der må forventes at opstå - både for store og for mindre virksomheder.<sup>103</sup>

---

98) Ibid., p. 12; Industrirådet, Erhvervslivet og råenergiafgiften, op.cit., pp. 1ff.

99) Sekretariatet for Teknologirådet og Statens Tekniske Prøvenavn m.fl., Virksomheden, energien, økonomien, København, 1978, pp. 3-4.

100) Industrirådet, Erhvervslivet og råenergiafgiften, op.cit., bilag 1.

101) Peder J. Pedersen, "Langtidstendenser i industriens energiforbrug", i Jørgen P. Christensen m.fl. (red.), Vækst og kriser i dansk økonomi i det 20. århundrede, Bind 1, Århus: Økonomisk Institut, Aarhus Universitet, 1979, p. 257.

102) Dette spørgsmål vil blive nærmere belyst i næste hovedafsnit.

103) Industrirådet, Industrien og energien ..., op.cit., p. 8; Industrirådet, Energipolitisk notat, op.cit., p. 3.

Holdningen, der eksplicit placerer energipolitikken i en større industripolitisk ramme, udtrykkes således:

Der hersker ligeledes bred enighed om, at der må skabes beskæftigelse til de ledige og de kommende års tilgang til arbejdsmarkedet. For at opnå disse mål må industriproduktionen øges væsentligt og en større del af vore ressourcer nødvendigvis kanaliseres til industriel aktivitet, der både sigter imod at erstatte import og at forøge eksporten, som skaffer midlerne til at betale renter og afdrag på gælden. Der skal skabes hundreder af nye arbejdspladser i de næste 10-15 år. Heraf må langt hovedparten være i de eksporterende og de importbesparende erhverv.<sup>104</sup>

Denne prisværdige holdning støder dog mod nogle problemer. Effekterne af de energipolitiske projekter tænkes således især at virke på længere sigt,<sup>105</sup> hvorfor beskæftigelses- og valutaproblemet stadig består som et væsentligt aktuelt problem. Langt vigtigere er dog, at den citerede holdning - anvendt på energiområdet - forekommer noget i modstrid med IR's faktiske energipolitik.

Hjørnestenen i IR's energipolitik - atomkraftens anvendelse i Danmark - er således kendetegnet af et ret højt importindhold i investeringerne samt en høj valutaandel i brændselsprisen. Derimod har det forkætrede naturgasprojekt både et lavere importindhold i investeringerne og ingen valutaandel i brændselsprisen.<sup>106</sup> Hvad angår de to projekters beskæftigelsesvirkning, målt pr. investeringsenhed, er der heller ikke tvivl om, at opførelse af a-kraftværker giver en ringere effekt<sup>107</sup> end naturgasprojektet.

Hertil kommer, at andre investerings- og besparelsesmuligheder på energiområdet giver løfter om langt bedre resultater både med hensyn til øget beskæftigelse og nedsættelse af valutaforbruget. IR er positivt indstillet til nogle af disse muligheder, for eksem-

---

104) Ibid., p. 1.

105) Industrirådet, Notat vedr. naturgasforsyning i Danmark, op.cit., p. 2.

106) Finansministeriet, De offentlige investeringer 1978-90. Bilag, København, 1977, pp. 126f. -Bilag 3, p. 126, opererer ganske vist med en valutaandel på 100 pct. (overskriften på 2. kolonne skal rettes fra pct. til kr/Gcal) for naturgassens vedkommende, fordi den alternativt kunne eksporteres. Som nævnt har dette aldrig været en realistisk mulighed, hvorfor der bortses fra denne vurdering. -I øvrigt blev især denne del af Investeringsredegørelsen voldsomt kritiseret, jfr. Information, 13.2.1978.

107) Nils Enrum, Thorkild Saxe, Dansk energiplanlægning, København, juli 1977, p. 40.

pel investeringer i kraft-varme og inden for rumopvarmning;<sup>108</sup> men dette er helt klart ikke sværvægterne i IR's energipolitik. Det samme kan roligt siges om de vedvarende energikilder, der ellers fremviser de største muligheder for at formindske beskæftigelses- og valutaproblemerne.<sup>109</sup>

IR kan med en vis ret hævde, at beskæftigelses- og valutaeffekten af dets energipolitik især skal forstås som den samlede og mere langsigtede virkning af indførelse af ny teknologi og øget elektrificering. Den bagved liggende opfattelse må altså være, at automatiseringen af produktionen som samlet virkning har skabelse af flere arbejdspladser inden for industrien.

I den hidtidige debat i Danmark om teknologisk arbejdsløshed har det almindelige synspunkt da også været, at fænomenet ikke eksisterer (i hvert fald ikke i større omfang), fordi den frisatte arbejdskraft trækkes ind i andre sektorer.<sup>110</sup> Men altså ikke nødvendigvis ind i anden form for industriel produktion, hvilket netop er den implicitte påstand i IR's ræsonnement om virkningerne af den skitserede energipolitik. Det er da også et åbent spørgsmål, om ikke en omfattende automatisering af produktionen - specielt under en langvarig stagnationsperiode - kraftigt vil øge antallet af frisatte arbejdere, der ikke vil kunne inddrages andre steder i produktionen (og i økonomien som helhed?).

At denne vurdering sikkert er den mest realistiske, fremgår da også af en forholdsvis ny rapport finansieret af Teknologirådet. En rapport, som IR har udtrykt generel tilfredshed med. Det siges således i rapporten, at virksomhederne generelt søger at gennemføre arbejdskraftbesparelser, og at dette er den væsentligste begrundelse for produktivitetsfremmende foranstaltninger og produktudviklingsarbejde.<sup>111</sup>

---

108) Industrirådet, Energipolitisk notat, op.cit., pp. 2 og 11.

109) Se nærmere herom i Sussanne Blegaa m.fl., op.cit., p. 100; F. Hvelplund, H. Linderoth, Kraftværksøkonomi på danske betingelser, Århus: Handelshøjskolen i Århus, 1976, pp. 38ff.; Folketingets forhandlinger, 1975/76, 23.6.1976, spalte 11429 (Handelsministeriets besvarelse af spørgsmål nr. 533 af Kurt Hansen (VS)).

110) Se for eksempel Peder J. Pedersen, "Produktivitetsudviklingen", i Ingrid Henriksen m.fl., Arbejdsløshedsundersøgelserne 1. Efterspørgsel og udbud på arbejdsmarkedet, København: Socialforskningsinstituttet, publikation 91, 1979, pp. 123ff.

111) T. Bak-Jensen, Nogle udviklingstendenser for fremstillingsvirksomhed i Danmark, København: Teknologirådet, 1979, pp. 22, 27, bilag 3, p. 5, bilag 4, pp. 2 og 11.

Rapporten kan derfor også konkludere, at det er usandsynligt, at de kommende års produktionsforøgelse vil resultere i en forøgelse af antallet af arbejdspladser i industrien. Ja, stagnation eller endog fald i antallet af industribeskæftigede forekommer mere nærliggende. Beskæftigelsesproblemet løses altså ikke i industrien.<sup>112</sup>

Det er da også yderst tvivlsomt, om IR konsekvent vil fastholde den nævnte vurdering (se note 104). I hvert fald fremgår det af et energiundersøgningssæt, udarbejdet i 1975 i samarbejde med OFR, DEF og Foreningen Dansk Gas, at beskæftigelsen i industrien forventes at stagnere omkring de 400.000. Derimod vil væksten i energiforbrug og specielt produktion fortsætte.<sup>113</sup>

Der er således ikke grund til at tro, at IR's energipolitik vil kunne gøre et væsentligt indgreb i beskæftigelses- og valutaproblemerne, hverken på kort eller langt sigt.

#### 4.3. Statslig styring vs. markedsmekanismen

IR ønsker generelt energiforsyningen og energiforbruget reguleret via markedsmekanismen. Dvs., at for eksempel mulighederne for at spare på energien gøres afhængig af kapitalmængden og kapitalforrentningen - på linie med køb af andet produktionsudstyr.<sup>114</sup> Og denne holdning harmonerer smukt med Rådets generelle erhvervspolitiske opfattelse.<sup>115</sup>

IR's stilling til statslige indgreb i energiforsyning og -forbrug betyder ikke, at generelle tilskud afvises. IR's beretninger viser således, hvordan Rådet har søgt at dreje statslige energibesparende foranstaltninger mod tilskud til besparelser i forbruget af procesenergi.<sup>116</sup> Man kan derfor formode, at IR er tilfreds med Loven om statstilskud til energibesparende foranstaltninger i for-

---

112) Ibid., pp. 59 og bilag 4, p. 4.

113) Dette fremgår af Industrirådet, Beretning 1975-1976, København, 1976, p. 14.

114) Se for eksempel Industrirådet, Energipolitisk notat, op.cit., p. 11.

115) Jfr. Industrirådet, Industrien i samfundet. Et erhvervspolitisk debatoplæg om industrien i fremtidens Danmark, København, 1977.

116) Industrirådet, Beretning 1975-1976, op.cit., p. 14; Industrirådet, Beretning 1976-1977, København, 1977, pp. 9-10.

bindelse med industrielle processer m.v., der nok er den mest fordelagtige statslige støtteordning for industrien.<sup>117</sup>

På samme måde stiller IR sig åbent over for et samarbejde mellem det offentlige og dansk industri, forudsat:

... at der gennemføres rammeforanstaltninger, der giver industrien tilstrækkelig sikkerhed i den langsigtede planlægning, således at den nødvendige kapital kan tiltrækkes.<sup>118</sup>

Sådanne rammeforanstaltninger skal primært fastholde grundlaget for de industrielle dispositioner. Det vil blandt andet sige fastlægge tidshorizonten og gøre omkostningsudviklingen overskuelig.<sup>119</sup>

På energipolitikens område ønsker IR altså ikke statslig styring, men frugtbare rammer for industrien. Ikke forvridende afgifter, men tilskud til procesenergibesparelser. Kort sagt: som interesseorganisation ønsker IR nogle fordele for industrien.

#### 4.4. Energiforbrug og samfundstype - nulvækst og velfærd

For IR er der en ganske tæt sammenhæng mellem bevarelsen af det eksisterende samfund (inklusive den ringe statslige styring af erhvervslivet) og et højt og stadig stigende energiforbrug. Derfor er der også omvendt proportionalitet mellem nulvækst og velfærd.

Disse holdninger kommer for eksempel til udtryk i en leder i Dansk Industri, hvori energikrisen i vinteren 1973-74 og den stigende arbejdsløshed ses som en forsmag på et lavenergiamfund.<sup>120</sup> I et senere nummer om vækstproblematikken erklæres "nulvækst-bevægelsen" for løgn, det rene vrøvl, idealisme, og et forsøg på at indsukre marxismen.<sup>121</sup> Holdningen kommer også frem i en stærkt kritisk anmeldelse af EnergiOplysningsUdvalgets bøger fra 1975.<sup>122</sup>

I de senere år har der været en ret bred international diskussion om vækstproblematikken og relevante måder, hvorpå vækst kan

---

117) Jfr. Administrationsdepartementet, Redegørelse for Handelsministeriets erhvervsøkonomiske støtteordninger, København, december 1978, p. 69. (Den gennemsnitlige rentefordel på de samlede investeringer er beregnet til 6,3 pct. p.a.).

118) Industrirådet, Energipolitisk notat, op.cit., p. 3.

119) Ibid.

120) Dansk Industri, 1974/11, p. 2

121) Dansk Industri, 1975/7-8, p. 1 (Leder: "Motiverne").

122) Dansk Industri, 1976/1, p. 30.



måles. Ligeledes har seriøse forskere hævdet, at samfundets velfærd kunne bevares (og udbygges) uden den hidtidige voldsomme vækst i energiforbruget. Alligevel er der ikke tvivl om, at IR tager sin argumentation alvorligt. IR frygter formentlig især, at en gennemgribende afkobling af forholdet mellem (vækst i) velfærd og (vækst i) energiforbrug vil kræve en række statslige indgreb og fastsættelse af normer. Og disse vil på mange måder kunne gribe ind i industriens frie dispositionsret. Derfor identificeres nulvækst med "samfundsstyret væksthæmning", ligesom der associeres til den statslige og bureaukratiske styring i de socialistiske lande.

Denne argumentation kædes også sammen med kampen mod atomkraftmodstanderne. Det fremgår tydeligt af udsagn efter uheldet på Tre-mileøen. Det hedder således:

Helt tydeligt kommer denne debat frem, hvis man ser på kernekraften, hvor mindre grupper har en færdigsyet, meget personlig målsætning for deres og samfundets udvikling. Man kan nærmest karakterisere deres politik som nulvækst filosofi. Det er et faktum, at disse gruppers synspunkter har farvet debatten om kernekraft negativt, uden at det er gået op for resten af befolkningen.<sup>123</sup>

Endnu tydeligere kommer det frem i Dansk Industris opsætning af et interview med DEF's nye formand Jacob L. Hansen: "Atomkraft og velfærd - eller stagnation og tilbagegang."<sup>124</sup>

IR's overordnede synspunkter i energipolitikken er en integrerende og meget væsentlig del af Rådets samlede energipolitiske profil. De udtrykker forsyningssidens dominans over forbrugssiden i form af det absolutte krav om rigelig og billig energi. De afspejler IR's generelle ønske om en frugtbar erhvervs politik uden styring, men gerne med støtteordninger. De søger på en noget tvivlsom måde at kombinere atomkraftteknologiens og automatiseringens konsekvenser med IR's forståelse af industriens muligheder for at afhjælpe beskæftigelses- og valutaproblemerne. Og endelig kæder de IR's overordnede opfattelse af sammenhængen mellem samfund og energi sammen med kampen mod atomkraftmodstanderne.

---

123) Berlingske Tidende, 5.4.1979. Jeg ved ikke, om IR fastholder denne manipulationstese. Men professor P.L. Ølgaard overtog den tydeligvis, da han klagede til Danmarks Radio (jfr. anmeldelsen heraf i dette nr. af POLITICA).

124) Dansk Industri, 1979/9, p. 16.

### 5. Industrirådets energipolitik og industriens interesser

Den danske industri er på flere måder præget af det meget store antal små og mellemstore virksomheder. Til forskel fra for eksempel Sverige og Vesttyskland, der har en stor sværindustriell sektor baseret på nationale råstoffer, er den danske industri i langt højere grad præget af handels- og landbrugs-industriell kapital.

Dette betyder ikke, at centralisationen i dansk industri er lavere end i de omgivende lande, eller at der ikke eksisterer en (i dansk format) storindustri.<sup>125</sup> Det betyder derimod, at få store industrielle konglomerater, eller en kapitalgruppe inden for en bestemt industriel branche, ikke over en længere periode konsekvent og massivt er i stand til at gennemtrumfe en væsentlig del af sine særinteresser - delvis på bekostning af andre industrielle kapitaller. Dette forhold slår igennem på lovgivningsplanet, men er også af betydning for IR som interesseorganisation.

Dansk industris heterogene karakter viser sig i IR's selvforståelse som varetager af industriens interesser. Og her ligger også en væsentlig del af forklaringen på, hvorfor IR fastholder en så markant liberalisme i erhvervspolitikken og ikke kan gå ind for støtte til bestemte brancher eller virksomheder.<sup>126</sup>

På energipolitikens område hænger denne holdning fortrinligt sammen med det måske væsentligste for IR, nemlig industriens forsyning med rigelig energi. Rådets markante prioritering af forsyningssiden i energisystemet kan uden tvivl ses som værende i hele industriens interesse. Men nedenfor skal det drøftes, om ikke denne 'forsyningsorientering' i IR's regi alligevel er til speciel fordel for en del af industrien. I det efterfølgende afsnit skal det videre drøftes, hvordan IR's generelle liberalisme forhindrer relevante initiativer på energiforbrugs- og energiproduktionssiden.

---

125) Vedrørende den danske industrikapital skal der mere generelt henvises til Jens Frøslev Christensen, Industrikapitalen og krisen, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 1978; Niels Arnfred, Klaus Nielsen, "Kapitalfraktioner, strukturproblemer og økonomisk politik", i Isi Grünbaum m.fl. (red.), Krise i Danmark, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 1977, pp. 226ff.; Jens Guldager, Monopolkapital i Danmark i begyndelsen af 1970'erne, København: politisk revy, 1978, her specielt pp. 25f.

126) Jfr. generelt Industrirådet, Industrien i samfundet. Et erhvervspolitisk debatoplæg om industrien i fremtidens Danmark, op.cit.

### 5.1. Forsyningsorienteringens konsekvenser

Der foreligger mig bekendt ikke præcise oplysninger over antallet og størrelsen af de industrivirksomheder, der kunne have en rimelig økonomisk interesse i at engagere sig i udvikling og produktion af vedvarende energikilder og i leverancer til naturgasprojektet. Skønt billedet langt fra er éntydigt, antyder presseomtale af produktionen af for eksempel vindmøller dog specielt mindre virksomheders aktivitet. Det forekommer også sandsynligt, at IR's negative holdning til naturgasprojektet (se afsnit 3.2.) kan hænge sammen med, at en væsentlig del af anlægsinvesteringen må forventes at gå uden om industrien.<sup>127</sup> Denne vurdering bestyrkes indirekte af Håndværksrådets meget positive holdning til netop dette projekt.<sup>128</sup>

Mere sikkert er det, at den atomkraft-opbygning, som IR prioriterer så højt, næsten udelukkende vil være til fordel for en række større industrielle virksomheder.<sup>129</sup> En række af disse virksomheder oprettede i 1956 sammen med nogle elværker den selvejende institution Danatom, Selskabet for atomenergiens industrielle udnyttelse, der er tilknyttet Akademiet for de Tekniske Videnskaber.<sup>130</sup>

Det har ikke været muligt at få udleveret en fortegnelse over Danatoms medlemmer,<sup>131</sup> men i 1974 udarbejdede IR en engelsksproget håndbog over danske leverandører til atomkraftværker. Af de heri nævnte 60 større virksomheder havde ca. 1/3 erfaring i leverancer til a-kraftværker, mens resten havde haft leverancer til konventionelle kraftværker.<sup>132</sup> Fra håndbogens selskabsindex kan følgende

---

127) Der kan her peges på fordelingsnettet og tilslutningsarbejdet, inklusive den gradvise udskiftning af fyr m.m.

128) Jfr. Information, 20.-21.5.1978.

129) Dette gælder anlægsfasen, men formentlig også driftsfasen. -Hertil kommer i anlægsfasen en række store entreprenørvirksomheder.

130) Danatom, Vedtægter, par. 1 og 3.

131) Det fremgår dog af Danatom, Beretning om virksomheden 1978, Haslev, april 1979, upagineret, at medlemmerne bestod af 15 elselskaber, 28 industrivirksomheder, 5 banker og forsikringsselskaber, 1 forskningsinstitution og 2 personlige medlemmer.

132) Dansk Industri, 1974/7-8, p. 24. Håndbogen, Power Plant Construction - Danish Suppliers, blev på dette tidspunkt kun fremstillet i 10 eksemplarer. Heraf blev de 4 udleveret til konsortier, "... der af Elsam er indbudt til licitationen af det første danske atomkraftværk", Ibid.

virksomheder nævnes: Poul Bergsøe & Søn, B&W, Brüel & Kjør Industri, Danfoss, Helsingør Værft, LK-NES, Søren T. Lyngsøe, Nakskov Skibsværft, Nordiske Kabel- og Trådfabrikker, Nordisk Ventilator Co., Odense Stålskibsværft, Pedershåb Maskinfabrik, Superfoss Glasuld, Thrige-Titan, Varde Stålværk, Vølund, Aalborg Værft.

Der er herefter rimeligt grundlag for at konkludere, at den specifikke måde, hvorpå IR's energipolitik er forsyningsorienteret, også er varetægelse af et mindre antal store (især jernindustrielle) industrivirksomheders økonomiske interesser. Samtidig er energipolitikken også et mangelfuldt forsøg på at varetage de især mindre virksomheders interesser omkring produktionen af anlæg til udnyttelse af de vedvarende energikilder.

## 5.2. Liberalismens og forsyningsorienteringens konsekvenser

Det kan ikke hævdes, at IR finder energibesparelser uden interesse for industrien. Rådet går ind for besparelser - blot de ikke påtvinges, og blot de er økonomisk rentable. Ud fra denne orientering mod markedsmekanismen mener IR da også, at den industrielle overskudsvarme og egenproducerede el skal udnyttes, hvor det er privatøkonomisk rentabelt.<sup>133</sup>

IR's prioritering af forsynings siden fremmer imidlertid en holdning, der i praksis tenderer mod at nedvurdere besparelsernes betydning - i hvert fald hvis de ikke får statsstøtte.<sup>134</sup>

Denne holdning kommer til udtryk i en kun meget overfladisk omtale af IFIAS-rapporterne.<sup>135</sup> Dette gælder endog specielt for rapport nr. 2, der ellers ret detaljeret behandler energiefterspørgslen i industrien og mulighederne for at spare energi til både opvarmnings- og procesformål. Holdningen træder også frem i en kort og noget sensibel omtale af en rapport fra Dansk Kedelforening.<sup>136</sup>

---

133) Se for eksempel Industrirådet, Energipolitisk notat, op.cit., pp. 11f.

134) Jfr. ovenfor om IR's syn på procesenergiloven.

135) Dansk Industri, 1976/5, p. 20. IFIAS-projektet er igangsat af professor Thorkil Kristensen i samarbejde med International Federation of Institutes for Advanced Study, som Niels Bohr Instituttet er medlem af. Leder af projektet var docent, dr.phil. Sven Bjørnholm, Niels Bohr Instituttet.

136) Dansk Industri, 1976/9, p. 24.

Specielt harceleres der i omtalen over rapportens argumentation for, at "En række faktorer taler for, at også erhvervslivet bør være genstand for en sådan aktivitet"<sup>137</sup> (energibesparende foranstaltninger). Hverken denne eller de øvrige omtalte rapporter mener, at industriens energiforbrug kan nedsættes til et stabilt niveau. De påviser kun mulighederne for at sænke niveauet for industriens fortsatte vækst i energiforbruget. Alligevel finder jeg, at der er grundlag for en påstand om, at IR's energipolitik på dette område er problematisk. Mig bekendt er IR således aldrig gået seriøst ind i diskussionen om mulighederne for at kombinere energibesparelser i husholdninger<sup>138</sup> og i produktionen med en kanalisering af energi til industrien.<sup>139</sup> IR har snarere set besparelserforanstaltningerne som et afsætningsmarked for industrien.<sup>140</sup>

Til de nævnte rapporters vurdering af mulighederne for at spare energi i industrien skal føjes, at det næppe er muligt principielt at fastlægge grænsen for nedsættelsen af energiforbruget og væksten heri. I hvert fald må det tages i betragtning, at de relative priser under højkonjunktoren fra 50ernes slutning til begyndelsen af 70erne medførte, at industriens økonomiseringsbestræbelser i denne periode især rettede sig mod den fixe del af den konstante kapital (maskiner og bygninger). De herunder hørende bestræbelser på at øge gennemstrømningshastigheden i produktionen var forårsaget af den skærpede konkurrence. Konkurrencen nødvendiggjorde nemlig, at maskinerne hurtigst muligt (inden de blev forældede) overførte deres værdi til produkterne. Heraf fulgte, at der

---

137) Søren Klokhøj m.fl., Kortlægning af erhvervslivets energiforbrug, København: Dansk Kedelforening, 1976, p. 13. Af pladsmæssige grunde er der ikke mulighed for at gå ind i en nærmere behandling af denne og beslægtede rapporter om industriens energiforbrug og besparelsemuligheder. Der skal dog henvises til Evald Brønd, Kortlægning af udvalgte virksomhedstypers energiforbrug, København: Dansk Kedelforening for Nordisk Industrifond, 1977; Handelsministeriets varmeplanudvalg, Energiforbruget inden for sektorerne: fremstillingsvirksomhed mv., gartneri, bygge + anlæg, landbrug og fiskeri i 1977, København, 1979, (stencileret); Dansk Kedelforening m.fl., Energibesparelser i industrielle processer, København: Teknologirådet, 1978; Sekretariatet for Teknologirådet og Statens Tekniske Prøvenavn, op.cit.

138) Jfr. generelt Jørgen S. Nørgård, op.cit.

139) Dette er for eksempel argumentationen i OOA, Energi og beskæftigelse, København, 1979, p. 10.

140) Industrirådet, Energipolitisk notat, op.cit., p. 2.

ikke blev økonomiseret med den meget billige energi.<sup>141</sup> Og derfor kan der under den nuværende krises ændrede økonomiske betingelser konstateres en tendens til økonomisering med energien i produktionsprocessen. En tendens, der må formodes at blive endnu kraftigere, så længe energipriserne stiger.<sup>142</sup>

Går vi over til at se på spørgsmålet om den industrielle overskudsvarme og egenproducerede el,<sup>143</sup> bliver dilemmaet mellem IR's liberalisme og industrielle interessevaretagelse tydeligt.

IR er ikke modstander af Loven om varmforsyning (jfr. afsnit 3.4.), fordi industriens forbrug og produktion af energi ikke falder ind under definitionen af kollektive varmforsyningsanlæg. Her ved undgår IR formelt, at industriens overskudsvarme 'styres ind' i de kommunale oplæg til varmeplaner. Bagsiden af denne stillingtagen er imidlertid, at de industrielle storproducenter af overskudsvarme ofte vil være interesseret i at kunne levere til et kommunalt varmemarked. Men i denne situation står de nærmest alene, idet IR på forhånd har sat sig uden for indflydelse og derfor ikke kan sætte sine ressourcer ind på disse virksomheders side mod andre producenter af fjernvarme og overskudsvarme.

Det fremgår i øvrigt af de rapporter, der behandler dette emne, at industriens overskudsvarme kun kan bidrage begrænset til løsningen af det generelle energiproblem. Først og fremmest fordi det især er de store virksomheder (specielt inden for nærings- og nydelsesmiddelindustrien), der i produktionsprocessen anvender/frembringer store mængder varmt vand/damp. Og disse virksomheders antal er som bekendt begrænset.

---

141) Den relative energipris falder med ca. 1/3 fra 1957 til begyndelsen af 70'erne, jfr. Peder J. Pedersen, "Langtidstendenser i industriens energiforbrug", i Jørgen P. Christensen m.fl. (red.), Vækst og kriser ..., op.cit., p. 266.

142) Denne opfattelse af udviklingen i industriens økonomiseringsbestrebelse er der detaljeret og overbevisende argumenteret for i Andersen, Bendixen, Industrien, energien, økonomien - et specialeprojekt om elværkernes forhold til industrien, RUC: Tek-Sam, 1979 (stencileret).

143) Også på dette område foreligger en række rapporter, det af pladsmæssige grunde ikke er muligt at behandle nærmere. Energistyrelsen, Overskudsvarme fra industrivirksomheder, København, 1979 (stencileret notat-udkast); Evald Brønd m.fl., Fjernvarme fra industrivirksomheder, København: Dansk Kedelforening, 1978; Evald Brønd, Muligheder for forøget elproduktion i industrien ved modtryk, København: Dansk Kedelforening, 1977.

Alligevel er der grund til at nævne, at den økonomiske grænse for anvendelsen heraf ikke kan fastlægges, men afhænger af energi-  
prisudviklingen. Ligeledes kan mængden af overskudsvarme i dag  
formentlig forøges. For eksempel ved at nedsætte fremløbstempera-  
turen i det fjernvarmenet, hvortil tilslutningen sker, således at  
industriel overskudsvarme med lavere temperatur også kan udnyttes.  
Eller ved, at storforbrugere af el går over til selv at producere  
denne.

Hvad i øvrigt angår industriens forbrug og egenproduktion af el,  
skal to forhold trækkes frem. Industriens elforbrug er øget kraf-  
tigt siden slutningen af 50'erne, hvorimod mængden af egenproduceret  
el kun er øget svagt.<sup>144</sup> Derfor er dens andel af det samlede el-  
forbrug i industrien faldet fra omkring 50 pct. i 1957 til omkring  
10 pct. i 1976.<sup>145</sup> Samtidig er IR tydeligt begyndt at beklage sig  
over de øgede elpriser, der blandt andet er begrundet i Lov om el-  
forsyning.<sup>146</sup>

I denne sammenhæng har IR næppe mulighed for effektivt at vare-  
tage industriens interesser. IR har som nævnt forringet sine mulig-  
heder for at påvirke den varmeplanlægning, der netop i disse måne-  
der er i gang i kommunerne. Derved er der stor risiko for, at især  
elværkerne tager stikket hjem, dvs. får skaffet anvendelse for de-  
res overskudsvarme. Og herved forringes de økonomiske betingelser  
for industriens egenproduktion af el, fordi den helst skal kombi-  
neres med afsætning af den samproducerede overskudsvarme.

Også på anden vis er dele af industriens interesser i delvis  
modsatning til elkapitalernes. Elværkernes generelle interesse i  
at gøre industriens egenproducerede el urentabel kommer således  
direkte til udtryk i deres tarifpolitik. For industriens salg af  
overskydende el tilbyder de lave priser, hvilket er muligt via  
monopolet på eldistribution (kontrol med elnettet). Derimod kræver  
de klart højere priser for at levere industrien den manglende el.<sup>147</sup>

---

144) Jette Andersen m.fl., Lys, kraft og varme, RUC: Tek-Sam, 1979, p. 66 (sten-  
cileret).

145) Andersen, Bendixen, op.cit., p. 194. Andelen forventes dog at kunne øges  
til ca. 16 pct., jfr. Evald Brønd, Muligheder for forøget elproduktion ...,  
op.cit., p. 34.

146) Dansk Industri, 1978/1, pp. 34-35.

147) Andersen, Bendixen, op.cit., p. 195. (Generelt bygger en del af dette afsnit  
på denne kilde). -Parallellen til elværkernes prispolitik over for private  
vindmølleejere er tydelig.

At elværkernes prispolitik fremtidigt kan blive et meget større problem for industrien fremgår af følgende:

Problemet kan derimod få betydning, såfremt industrivirksomheder i større omfang producerer elenergi på basis af fjernvarmelevering; herved kan der opstå de situationer, at virksomheder til stadighed producerer mere elenergi end de forbruger. Da der i sådanne tilfælde ikke længere er tale om "marginaltilstande", må det kunne forventes, at der kan opnås en større energibetaling end den, der nu er normal for tilbagelevering.<sup>148</sup>

De sidste par års tendens til, at flere virksomheder går over/overvejer at gå over til selv at producere el, aktualiserer denne kommentar. Specielt da nogle virksomheder er blevet mødt med elværkernes tilbud om at nedsætte prisen på leveret el - hvilket selvfølgelig vil ændre kalkulationerne omkring egen elproduktion.<sup>149</sup>

Så vidt det kan erfares, har IR ikke søgt effektivt at støtte gruppen af egenproducenter af el, samlet i Indukraft-gruppen, ligesom Rådet ikke har søgt at etablere modtræk mod elværkernes tarifpolitik.<sup>150</sup>

Det forekommer derfor, at IR's bestræbelser på at undgå næsten alle mulige former for offentlige indgreb i det frie erhvervsliv medfører en defensiv holdning i nogle situationer, hvor dets egne medlemmer kommer i modsætning til andre kapitalers interesser. Det er vel ikke utænkeligt, at en del af forklaringen på IR's stilling i den konkrete sag kan være, at de her involverede virksomheder har væsentlig mindre vægt i IR end for eksempel de virksomheder, der er relevante i forbindelse med bygning af atomkraftværker. Og at IR objektivt har en ret tæt alliance med netop elværkerne om dette projekt.

Med hensyn til IR's energipolitik og industriens interesser kan det sammenfattende siges, at IR's liberalisme og energiforsyningsorientering har to konsekvenser. Den første er, at IR underbetoner nogle foreliggende muligheder for at økonomisere med energien - både privatøkonomisk og samfundsmæssigt. Herved er IR ikke i stand til effektivt at varetage en række industrikapitalers interesser. Den anden konsekvens er, at IR's energipolitik i praksis især vare-

---

148) Evald Brønd, Muligheder for forøget elproduktion ..., op.cit., p. 44.

149) Denne påstand kan ikke dokumenteres, da den bygger på fortrolige oplysninger.

150) Jfr. Andersen, Bendixen, op.cit., p. 197.



tager en række større virksomheders interesser omkring atomkraften. IR's dilemma som interesseorganisation på det energipolitiske område er derfor, at især forsynings-orienteringen åbner for den kritik, at IR ikke bare er industriens interesseorganisation, men i særlig grad varetager et mindre antal virksomheders specielle interesser.

## 6. Konklusion

Vi har ovenfor set, at IR's energipolitik i særlig grad har koncentreret sig om energikilderne naturgas og atomkraft og disses anvendelse i Danmark.

IR's stilling til naturgassens anvendelse i Danmark ændres i perioden, således at accept i 1975 afløses af en meget markant modstand mod naturgasprojektet fra midten af 1976 til foråret 1978. Modstanden fastholdes også efter SV-regeringens dannelse, men får efterhånden karakter af en passiv accept.

IR's stilling til atomkraften er derimod éntydig og konsekvent. I hele perioden opfattes anvendelse af denne energikilde som en nødvendighed for både Danmarks samlede energiforsyning og specielt industriens fortsatte vækst. I denne forbindelse viser artiklen, at IR kun i ringe udstrækning har ladet sig anfægte af de senere års usikkerhed og diskussion om deponeringsmuligheder, reaktorsikkerhed, Barsebäck m.m. Artiklen viser også, at det er urealistisk, når IR forestiller sig, at indførelse af atomkraft og dennes teknologiske følgevirkninger vil være et væsentligt bidrag til afhjælpning af det danske beskæftigelses- og valutaproblem.

Mere generelt kan vi om IR's energipolitik konkludere, at dets synspunkter og argumenter bevæger sig på tre forskellige niveauer. På det ene fremlægges en række synspunkter og argumenter, af overvejende teknisk karakter, i forhold til hver enkelt energikilde. På det andet argumenterer Rådet mere direkte politisk omkring anvendelsen af en energikilde og i forhold til udformningen af dansk energipolitik. På det tredje niveau fremføres endelig nogle overordnede synspunkter, hvoraf nogle har en mere eller mindre gennemtrængende ideologisk grundtone.

Disse tre niveauer i IR's energipolitik hænger godt sammen, hvorfor det kan være vanskeligt at pege på ét som det vigtigste. Jeg

finder det dog rimeligt at hævde, at især de overordnede synspunkter må tillægges stor vægt. Først og fremmest, fordi de så at sige er en udmøntning af IR's selvforståelse på det energipolitiske område. Men også fordi disse synspunkter må antages at have størst slagkraft i offentligheden.

Fremhævelsen af dette niveau medfører, at specielt atomkraftkomponentens betydning i IR's energipolitik må understreges. Atomkraftkomponenten er ikke kun dominerende i den positive argumentation og stillingtagen på hvert niveau. Det er også den, der klarest etablerer sammenhængen mellem de overordnede synspunkter og de mere 'snævre' energipolitiske. Derfor er IR's stillingtagen til den statslige energipolitik i meget stor udstrækning bestemt af atomkraftens placering heri.

Atomkraftkomponentens dominans udtrykker en ekstrem orientering mod energiforsyningssiden. Derved kommer IR's energipolitik reelt til i særlig grad at varetage en mindre gruppe store industrivirksomheders økonomiske interesser. Både direkte i form af aktivitet for indførelse af atomkraft og indirekte i form af passivitet over for/modstand mod vedvarende energi, naturgasprojektet og andre virksomheders sammenstød med elkapitalerne.

Samtidig er IR's energipolitiske forsyningsorientering og satsen på atomkraft et meget tydeligt eksempel på Rådets generelle liberale holdning. Energiproblemet skal således ikke søges klaret gennem besparelser, udvikling af energieffektive produkter, planlægning og styring, men primært gennem markedskræfternes fremskaffelse af energi i rigelige mængder. Det må antages, at denne holdning især skyldes IR's frygt for, at en statslig energipolitik med en anden orientering på et tidspunkt ville støde mod de hidtige grænser for det frie erhvervsliv.

Sammenfattende kan således konkluderes, at IR's energipolitik bygger på og udtrykker treenigheden 'liberalisme - forsyningsorientering - atomkraft'.